

Gogacz, Mieczysław

"Znak - język - symbol. Zpodstawowych zagadnień komunikacji", Józef M. Dołęga, Warszawa 1991 : [recenzja]

Studia Teologiczne 10, 298-299

1992

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niza, najlepszy z możliwych (80-93); 8) Emmanuel Kant i aprioryczne warunki nauk (94-108); 9) Romantyczna filozofia przyrody (109-128); 10) Kosmologia Whiteheada: Wszechświat jako proces (129-145); 11) Otwarty Wszechświat Poppera (146-165); 12) Zagadnienia i metody filozofii przyrody (166-186). Rozdziały te poprzedza „Wstęp”, w którym autor uzasadnia, co skłoniło go do wydania tej książki i jaki jest jej cel. Zakończona jest indeksem nazwisk i indeksem rzeczowym, które stanowią pomocną stronę przy studiowaniu tej pracy.

Książka wprawdzie opiera się na treści wykładów prof. Jeana Ladriere'a, wokół najważniejszych postaci i kierunków z dziejów filozofii przyrody, ale — jak sam autor podkreśla — nie jest kopią wykładów tego profesora, gdyż prof. Ladriere ograniczył się do omówienia relacji fizyka — metafizyka u Arystotelesa, Kartezjusza, Leibniza, Kanta i Whiteheada. Natomiast Michał Heller uzupełnił ten poczet przez uwzględnienie Platona, Newtona, Poppera i tzw. romantycznej filozofii przyrody.

Filozofia świata zawiera przegląd najważniejszych kierunków filozofii przyrody. Celem tego przeglądu było „wyciągnięcie lekcji z historii, prześledzenie tych wątków myślowych, które by i dziś, w klimacie tak ostro kontrolowanym przez nauki przyrodnicze, miały szansę stać się filozoficzną refleksją nad przyrodą”.

Książki nie należy traktować jako kursu historii przyrody, są to jedynie zagadnienia wybrane z dość ostrą stonniczością na rzecz tego, co autor uznał za ważniejsze.

Praca ta opiera się na tym, że w filozofii bardziej niż w innych dziedzinach poznania obecny stan badań jest uwarunkowany tym, co inni na dany temat już powiedzieli. Podejście, jakie autor prezentuje w niniejszym cyklu wykładów, nie ogranicza się do patrzenia z „wewnętrznej pozycji żadnego konkretnego systemu filozoficznego, ale jest próbą — za pośrednictwem historii najważniejszych poglądów filozoficznych — wytropienia autentycznie filozoficznych wątków w problematyce poruszanej przez współczesne nauki przyrodnicze.

Książka ta jest przeznaczona dla przyszłych filozofów, nie specjalizujących się w filozofii przyrody. Uważam, że każdy adept filozofii powinien zapoznać się z tą pozycją książkową, która rozszerzy pogląd na otaczającą go rzeczywistość oraz pobudzi do bardziej osobistych refleksji.

Cezary Ladziński

Józef M. Dołęga, *Znak — język — symbol. Z podstawowych zagadnień komunikacji*, ATK, Warszawa 1991, ss. 157.

Książkę Józefa Marcelego Dołęgi zaliczyłbym do grupy wciąż bardzo potrzebnych wstępów lub wprowadzeń do różnych dziedzin wiedzy. Te wprowadzenia są potrzebne nie tylko tym, którzy chcą zorientować się w problematyce danej nauki, lecz także tym, którzy chcą ją utrwalić lub powtórzyć.

Recenzowana książka jest wprowadzeniem do teorii komunikacji. Różni się od wielu innych wprowadzeń i zarazem charakteryzuje ją podobieństwo do świetnych tego typu wstępów, publikowanych przez prof. Antoniego B. Stępnia. Cechą jego wstępów, a tym samym recenzowanej tu książki J. M. Dołęgi jest zestawienie bogatej informacji o nurtach i autorach, trafne wskazanie na główne lub dominujące zagadnienia i ich rozwiązania, przytoczenie podstawowej literatury.

Cechą ponadto wyróżniającą książkę J. M. Dołęgi jest jej charakter zarówno wprowadzenia, jak i monografii. Wprowadzenie nadaje pracy przejrzystość i lekkość, która ma dodatkowe źródło w dobrym i komunikatywnym języku, natomiast struktura monografii wprowadza do pracy pełniejszy niż we wprowadzeniach zarys problemów.

Trzeba dodać, że recenzowana książka jest dobrze osadzona w literaturze, że jasno ukazuje charakter dziedziny, w którą wprowadza, że jest czytelnie zbudowana. Z pożytkiem będzie ją czytał nie tylko ktoś, kto chce poznać zagadnienia, sygnalizowane tytułem książki, i zarazem ktoś, kto chce utrwalić lub powtórzyć zawarte w niej zagadnienia, lecz także historyk filozofii.

Historyka filozofii, który na ogół zna przytoczoną literaturę, teraz w tym podsumowaniu o charakterze wstępu i monografii, zaskakuje — wyrażająca się i interpretująca referowane problemy — powtórzona za opracowaniami filozoficznie zorientowana tendencja ewolucjonistyczna, materialistyczna i pozytywistyczna. Na tendencję ewolucjonistyczną i materialistyczną wskazuje np. w problemie genezy świadomości (s. 165-167) brak tematu duszy. O tendencji pozytywistycznej informuje na s. 12 w temacie przedmiotu naturalnego poznania wskazywanie tylko na zespoły bytów. Są pominięte byty jednostkowe, np. człowiek, zwierzę, roślina.

Historyka filozofii zaskakuje też ukazane w książce oderwanie referowanych tematów od historii filozofii i wiązanie ich z dziejami pozytywistycznie wyjaśnianych nauk przyrodniczych. Tymczasem np. definicja znaku, podana na s. 12, nie różni się w swej treści od definicji znaku, głoszonej w XII wieku w szkole wiktorynów. Zaskakuje więc głębokie zerwanie teorii znaku, języka, symbolu z tradycją historyczną, zerwanie zarządzane przez pozytywizm.

Recenzowana książka jako wierne literaturze podsumowanie zagadnień i ich rozwiązań, jest wobec tego świadectwem czasów, wprost dokumentem dominujących dziś tendencji pozytywistycznych i logistycznych. W sposób zrozumiały ukazuje dziedziny, które w ich literaturze są prezentowane w bardzo skomplikowanych ujęciach.

Książka J. M. Dołęgi może stać się dla szerokiego kręgu odbiorców niezastąpioną pomocą w poznaniu teorii komunikacji od strony tematu znaku, języka i symbolu.

Mieczysław Gogacz

Alina Motycka, *Główny problem epistemologiczny filozofii nauki*, Ossolineum, Wrocław 1990, ss. 267.

Wydawnictwo Ossolineum wydało kolejną książkę A. Motyckiej z zagadnień metateoretycznych nauki. Praca ta — poza wprowadzeniem (s. 5-10), zakończeniem (s. 244-258), bibliografią (s. 259-262) i summary (s. 263-267) — składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy rozdział pt.: Analiza aktualnego stanu filozofii nauki — Ustalenie zagadnienia badawczego (s. 11-45) podejmuje następujące problemy: nauka a prawda, nauka a wyjaśnianie, nauka a racjonalność, zagadnienie założeń epistemologicznych i kryzysowe koncepcje nauki. W rozdziale drugim pt.: Znaczenie pojęcia struktury dla filozofii nauki (s. 46-73) zawarte są analizy dotyczące relacyjnego charakteru wiedzy, izomorfizmu struktury faktu i struktury zadania.

Do rozdziału trzeciego pt.: Konwencjonalistyczny wgląd w naukę (s. 73-114) autorka włączyła ujęcia, dotyczące elementu konwencjonalnego doboru faktów, istotnie względnego charakteru praw nauki, konwencjonalnych zasad nauki. W rozdziale tym znajduje się problem dynamicznej całości ustrukturyzowania (teoria jako dedukcyjny system aksjomatyczny, teoria a eksperyment), zagadnienie konfrontacji teorii naukowych (wybór hipotez a eksperyment, nauka w historii), kwestia konwencjonalistycznego przewrotu w filozofii nauki (Kontekst tworzenia, porządek, wybór, symbol, konstrukcja).

Tytuł rozdziału czwartego: Dialektyka pojęć przeciw logicznej analizie języka nauki (s. 115-166) obejmuje analizę zagadnienia filozofia matematyki a filozofia nauki (logicyzm a neopozytywizm, podstawy matematyki a szkoła dialektyczna), przedstawia problem: nauka a filozoficzna koncepcja nauki (logiczna analiza języka nauki — struktura teorii, dialektyka i dialektyczność — struktura zmiany, dialektyka negacji), sygnalizuje kwestie: nauka a filozoficzne założenia koncepcji nauki (skrajne empiryczne teorie poznawania neopozytywizmu, Gonsetha otwarta epistemologia poznawczego otwarcia, anantomia Ja — naukowego).

W ostatnim rozdziale piątym pt.: Uczni o nauce (s. 167-243) zawarte są spostrzeżenia uczonych dotyczące zastanej filozofii nauki oraz postulaty wskazujące na tworzoną filozofię nauki.

Omawiana praca jest przeznaczona dla specjalistów — filozofów i wszystkich tych, którzy interesują się filozofią nauki. Treść książki jest uzasadniana bogatą informacją naukową. Problem pracy jest przedstawiony spójnie, a zasadnicza teza jest argumentowana szczegółowymi wywodami. Przedstawiony kryzys współczesnej filozofii nauki autorka nie rozwiązuje, ale wskazuje sposoby wyjścia z niego.

Krystyna Sikorska

Tadeusz M. Sierotowicz SJ, *Między ewolucyjnym a stacjonarnym obrazem Wszechświata*, Kraków 1989, ss. 105.

Obserwujemy obecnie dynamiczny rozwój nauki. Przejawia się to w dużej ilości ukazujących się na ten temat pozycji książkowych. Stosuje się również coraz to nowsze metody badawcze. Mimo szybkiego rozwoju nauki, zauważono potrzebę sięgnięcia po nowe przykłady historyczne z zakresu historii nauki, które będą podstawą dla filozoficznych refleksji nad rozwojem nauki.

Na ten temat próbuje odpowiedzieć książka Tadeusza M. Sierotowicza wydana przez Wydział Filozoficzny Towarzystwa Jezusowego w Krakowie. Autor postawił sobie za cel przedstawienie pew-